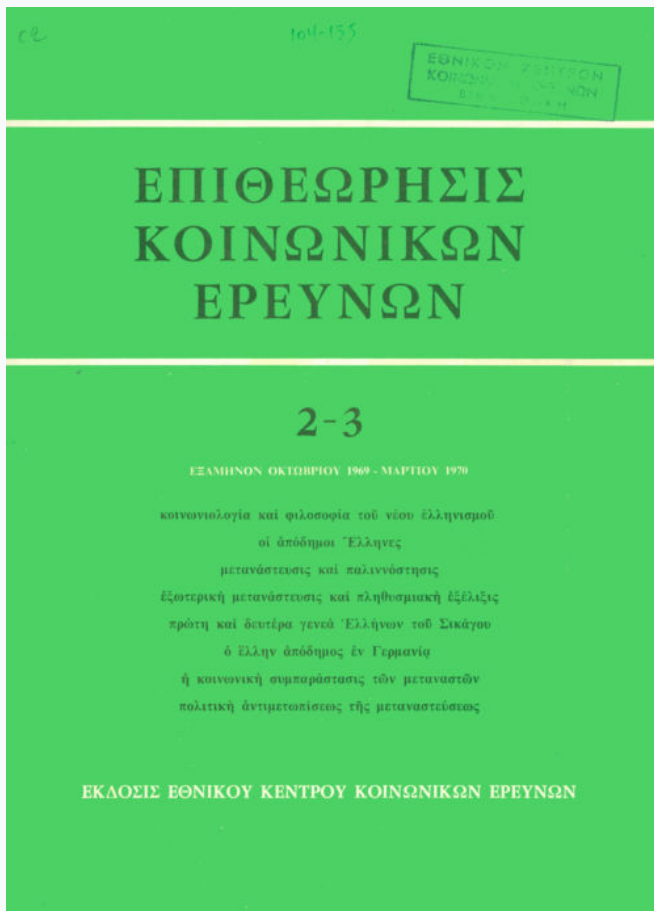

The Greek Review of Social Research

Vol 2 (1970)

2-3

Ο Έλλην απόδημος εν Γερμανία: Ψυχολογική και κοινωνικο-οικονομική εμπειρική έρευνα

Νικόλαος Γ. Παπαδόπουλος

doi: [10.12681/grsr.400](https://doi.org/10.12681/grsr.400)

Copyright © 1970, Νικόλαος Γ. Παπαδόπουλος

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Παπαδόπουλος Ν. Γ. (1970). Ο Έλλην απόδημος εν Γερμανία: Ψυχολογική και κοινωνικο-οικονομική εμπειρική έρευνα. *The Greek Review of Social Research*, 2, 142-143. <https://doi.org/10.12681/grsr.400>

Ο ΕΛΛΗΝ ΑΠΟΔΗΜΟΣ ΕΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ψυχολογική και κοινωνικο-οικονομική εμπειρική έρευνα

ύπό

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Καθηγητού

‘Ο συγγραφέας διεξήγαγε την έρευνα κατά τās εν Γερμανία σπουδās του, τὸ έτος 1964. Τὸ θέμα υπέδειξεν εις αυτόν ὁ διευθυντής του Ψυχολογικοῦ Ἰνστιτουτου του Πανεπιστημίου Βόννης, καθηγητής κ. Hans Thomae.

Σκοπὸς τῆς έρευνῆς ἦτο ἡ μελέτη: α) τὸν κινήτρων ἀποδημίας τὸν ἑλληνογενέτων εἰς Δυτικὴν Γερμανίαν, β) τὸν προβλήματων τὰ ὁποῖα προκύπτουν ἐκ τῆς ἐκεῖ ἐργασίας ὡς καὶ τῆς ἐν γένει ζωῆς τὸν.

Ἡ μέθοδος ἡ ὁποία ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν συλλογὴν τὸν ὑλικὸν ἦτο ἡ συνέντευξις βίσει ἐρωτηματολογίου.

Τὰ πρόσωπα τῆς έρευνῆς ἦσαν 30 ἐν ὄλῳ, ἡλικίας 18-50 ἐτῶν, ἐκ τὸν ὁποίων οἱ 19 25-35 ἐτῶν. Ἐξ αὐτῶν οἱ 19 ἦσαν ἐγγαμικοὶ καὶ οἱ 11 ἄγαμοι. Προήρχοντο ἐξ ἄγροτικῶν κυρίως περιοχῶν (24) καὶ ἦσαν κατὰ τὸ πλείστον (21) γεωργοὶ καὶ χειρωνακτες. Ὡς πρὸς τὴν σχολικὴν παιδείαν, οἱ 23 ἦσαν ἀπόφοιτοι Δημοτικοῦ Σχολείου, 4 Γυμν. συμπληρώσει ὀρισμέναις τάξεσι Γυμνασίου, 3 δὲ ἦσαν ἀπόφοιτοι αὐτοῦ. Ὁ χρόνος παραμονῆς αὐτῶν ἐπὶ τὴν Δυτικὴν Γερμανίαν ἐκμαίνοστο ἀπὸ ἐνὸς μηνὸς μέχρι τεσσάρων ἐτῶν.

Ἐκ τῆς έρευνῆς προέκυψαν ὀρισμέναι ἐνδιαφέρουσαι μαρτυρίαι, τās ὁποίας παραθέτομαι ἑξῆς ὡς ἑξής:

Κίνητρα ἀποδημίας

Διὰ τοὺς 27 ἐκ τὸν 30 (90%) τὰ κίνητρα ἀποδημίας ἦσαν οικονομικά. Αἱ ἐπιμέναι ἀπαντήσεις συνοψίζονται ἐν πολλοῖς τās ἀπαντήσεις καὶ τὸν ὑπολοίπων.

«Τὸν τελευταῖο χρόνο δὲν πῆραμε τίποτε ἀπ’ τῆς δουλειῆς μας. Αὐτὸ ἦταν μιὰ «μόρφη μιὰ σκέφτηκα νὰ φύγω, ἀλλὰ «μόνο μιὰ ἀφορμὴ, καὶ δὲν ἦταν μόνο αὐτή. Τὰ χρώμαρια δὲν μοῦ δίνουν καμιά ἀσφάλεια, γιατί ἤθελα νὰ ζῶ καλύτερα, νὰ μὲν πῶ νὰ κάνω κάτι ὁ ἴδιος καὶ νὰ μὴ «ζῶ ἀπ’ αὐτὰ πού πῆρα ἀπὸ τὸν πατέρα μου. Ἦθελα νὰ καλύτερο γιὰ τὴ ζωὴ μου, νὰ μὴ μείνω γεωργός, γιατί ὁ γεωργός «κεῖνὸ τὸ τελευταῖο ἐπάγγελμα γιὰ μᾶς ἐκεῖ, ὁ ἀργότερος δὲν ἔχει καμιά ἀξία στὴν «οικονομία.»

«Σκέφτηκα, ὅσο ἔχω χρέη στὴν τράπεζα, θάταν καλὸ νὰ μὴ περιμένω εὐφροσύνη, γιὰ νὰ πάω χρήματα, ἀλλὰ νὰ φύγω στὴ Γερμανία, γιὰ νὰ μπορῶσω γρηγορότερα νὰ τὰ ἐξοικονομῶσω.»

«Ἀκουγα ἀπὸ ἄλλους, ὅτι στὴ Γερμανία κερδίζουν πολλὰ χρήματα, καὶ σκέφτηκα καλὸ θάταν νὰ πάω καὶ ἐγώ. Δὲν εἶχα τίποτε συγκεκριμένο στὸ μυαλὸ μου,

»Σκέφτηκα μόνο, ἂν θὰ κέρδιζα, κάτι θὰ «μποροῦσα νὰ κάω, ν’ ἀγοράσω ἕνα φορτηγὸ καὶ νὰ κάω μεταφορὴς, μιὰ πού «ἦμουν στὸ στρατὸ ὁδηγός.»

«Τὸν τελευταῖο χρόνο, ἦταν ἄρρωστο ἡ «γυναῖκα μου, δανείστηκα χρήματα καὶ «ἀπὸ ὅσα πῆρα ἀπ’ τὰ σιτάρια δὲν «μπορῶσα νὰ τὰ ἐπιστρέψω, κι ἂν θὰ τ’ ἄφωνα «γιὰ ἄργότερα, θὰ αἰζάνονταν οἱ τόκοι. «Γι’ αὐτὸ σκέφτηκα ὅτι καλὸ θάταν νὰ «φύγω στὴ Γερμανία, γιὰ νὰ κερδίσω «περισσότερα χρήματα καὶ ἔτσι ν’ ἀντε- «πεξέλθω στὶς ὀσκολίες.»

Οἱ λοιποὶ 3 (10%) ἐκ τὸν ἀνωτέρω 30 ἀναφέρουν ὡς κίνητρα ἀποδημίας τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀλλάξουν τρόπον ζωῆς, τὴν ἱκανοποίησιν τῆς περιεργείας τὸν, ὡς καὶ ἄλλους δευτερευόντας, καθαροῦς προσωπικοῦς λόγους:

«Πολλὰ χρήματα δὲν εἶχα, ἀλλὰ οὐτε «καὶ μεγάλες ἀνάγκες, πάντοτε εἶχαμε λε- «φτὰ στὴν τσέπη. Σκέφτηκα ὅμως ν’ ἀλλάξω τὴ δουλειά μου μαρκαγὸ καὶ πού «γεωργοῦ με μιὰ καλύτερη. Ἦθελα ἐπί- «σης σάν νέος νὰ δῶ κάτι, νὰ μάθω κάτι «καὶ νὰ διασκεδάσω. Ὅπως ὄλοι οἱ νέοι, «εἶχα καὶ ἐγὼ τὴν περιέργεια καὶ ἤθελα «νὰ ζῆσω κάτι διαφορετικὸ ἀπ’ ὅτι στὸ «χωριὸ μου.»

«Ἡ κυριώτερη αἰτία πού μ’ ἔκαμε νὰ «σκεφθῶ νὰ φύγω ἦταν ὅτι ἤθελα νὰ «δῶ καὶ ἐγὼ κάτι. Σκέφτηκα, εἶμαι ἐλευ- «θερος ἀκόμη καὶ μπορῶ νὰ ταξιδέψω στὴ «Γερμανία καὶ νὰ δῶ πὼς εἶναι ἐκεῖ. Φυ- «σικά, τὸ ὅτι θὰ κέρδιζα χρήματα, ἦταν «ἐπίσης μιὰ αἰτία, ἀλλὰ μὴ ἐνδιέφερε νὰ «κερδίσω τόσα, ὅσα θὰ χρειαζόμουνα γιὰ «τὸ ταξιδί καὶ γιὰ τὰ ἐξόδα στὴ Γερμα- «νία, ὅσο θὰ ἔμενα ἐκεῖ.»

«Ἦθελα νὰ δῶ τὴ Γερμανία, πού εἶναι «τὸ κέντρο τῆς Εὐρώπης» τόσα πολλὰ λένε «γιὰ τὴν εὐρωπαϊκὴ ζωὴ στὴν Ἑλλάδα καὶ «ἤθελα νὰ τὴν γνωρίσω. Ἡ περιπέτεια, «τὸ νὰ δῶ κάτι νέο, κάτι ἄγνωστο, νὰ «γνωρίσω ἄλλες χῶρες καὶ ἀνθρώπους με «παρακινῶσε πάντοτε, γιατί μοῦ ἀρέσει «νὰ ζῶ με περιπέτεια... Ἐνας ἀνθρώπος «χωρὶς περιέργεια, χωρὶς περιπέτεια, εἶναι «ἄδρασ ἕνα ζῶ, μιὰ μένα.»

«Ἦθελα κάπως νὰ φύγω, νὰ πάω νὰ «γνωρίσω μιὰ ἄλλη ζωὴ, νὰ διακόψω τὸ «δεσμὸ μου με τὸ κορίτσι καὶ νὰ τὸ ξε- «χάσω... Νὰ ἀγοράσω ἕνα αὐτοκίνητο...

»Εἶχα ἐπίσης μιὰ σκέψη γιὰ σπουδές.»

«Ἦρθα στὴ Γερμανία ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά «γιὰ νὰ μπορῶσω νὰ ξεφύγω ἀπ’ αὐτὴ τὴν «κατάστασι (=συνεχεῖς ἐριδες με τὸν πα-

»τέρα). Ἔπειτα, γιὰ νὰ μάθω κάτι ἀπὸ «μηχανές, νὰ διορθῶνω αὐτοκίνητα, κτλ., «πὺ μὸν χρειαζόμουνα γιὰ τὴ δουλειά μου. «Ἦξερα ὅτι κάτι τέτοια τὰ μαθαίνει κα- «νεὶς ἐδῶ κατὰ τὸν πῶ εὐκόλο τρόπο.»

Προβλήματα ἐκ τῆς ἐκεῖ παραμονῆς

Ταῦτα ὀφείλονται, κατὰ τὸν συγγραφέα καὶ τὰ περίσματα τῆς έρευνῆς του, εἰς ὀσχευρείας τās ὁποίας ἀντιμετωπίζονται οἱ ἀποδημοὶ ἐξ αἰτίας τῆς γλώσσης, τόσον εἰς τὴν ἐργασίαν τὸν ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐν γένει ἐπικοινωνίαν τὸν μετὰ τὸν γηγενῶν, εἰς τās κλιματολογικὰς συνθήκας, τās συνθηκὰς ἐργασίας καὶ τὸν διαφορετικὸν ἐν γένει τρόπον ζωῆς. Καθίστανται δὲ αἱ ὀσχευρείαι αὐταὶ εἰς ἐντονότεραι λόγῳ τὸν ὀνηλῶν προσδοκίῶν τὸν μεταναστῶν περὶ τῆς ζωῆς, τὸν ἄμοιβῶν, ὡς καὶ τὸν συνθηκῶν ἐργασίας ἐν Γερμανίᾳ, καὶ αἱ ὁποῖα, ὡς εἶναι φυσικόν, διαπευδονται, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τὸν ἐξῆς ἀπαντήσεων:

«Μὲ τὴ γλώσσα ἐνῶσα τὴν πρώτη με- «γάλη ἀπογοητεῖσαι. Κανεὶς δὲν ἂν ἀνάγ- «καὶς νὰ σιωπήσω, ἀλλὰ ἐγὼ ἦμουν ἀναγ- «κασμένος νὰ σιωπῶ.»

«Ὅταν φτάσαμε στὸ σταθμὸ, εἶδα ὅτι «ἄρισκόμαστον σὲ ἕνα τελείως ἄγνωστο «κόσμο. Δὲν ἔξεραμ καν πὺ βρισκόμα- «σαμε. Εἶχαμε τὸ συναισθημα σάν νὰ πέ- «σαμε ἀπ’ τὸν οὐρανόν. Ὅλοι σχεδόν ἔλε- «γαν ὅτι τὸ καλύτερο θὰ ἦταν ἕαν ἐπι- «στρέψω ἀμέσως, δὲν τὸ ἐπόμω τρῶνω. «Δὲν μποροῦσαμε νὰ μιλήσωμε. Τὸ ἔξερα- «με, βέβαια, ὅτι δὲ ἂν μποροῦσαμε νὰ «συνηνεοῦμεθα, ἀλλὰ ἄλλο νὰ τὸ σκέ- «πεται κανεὶς καὶ ἄλλο νὰ τὸ ζῆ στὴν «πραγματικότητα.»

«Ἦμουν σάν νὰ βρισκόμουν σ’ ἕνα «χῶος. Ἐνῶσα σάν μιὰ μηχανή, χωρὶς νὰ «μπορῶ νὰ μιλῶ, χωρὶς νὰ ἔξερω πὺς ἐπε- «ρε νὰ συμπεριφέρωμαι, τι περιμένα ἀπὸ «μῆνα, τι ἔλεγαμ σὲ μένα... Εἶχα χάσει «τὸν ἑαυτὸ μου...»

«Τὸ κλίμα γενικά, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κιόλας, «δὲ στενοχώρησε πολλὸ, καὶ μάλιστα μοῦ «πέφτει σάν βῆρος ἀκόμη τῶρα αὐτὴ ἡ «ἠμίχλη, αὐτὴ ἡ σκοτεινία...»

«Ἐνῶσα σάν κάτι νὰ μοῦ ἔλειπε, ἴσως «ἔδεικνεν ἡ καθαρότητα τῆς δικῆς μας ὀ- «τυμοσφαιρας, ἐκείνη ἡ ἡρέμια.»

«Καὶ με τὴ δουλειά ἀπογοητεῦτηκα, «γιατὶ τὰ ἀνακατήματα με τὰ ὑλικά τοῦ «οτιμένου καὶ ὅλα αὐτὰ μᾶς μάστον τὰ «ἰδῶντα. Ἦμωστον σὲ ἄλλες δουλειές «συνησθισμένοι καὶ γι’ αὐτὸ μᾶς ἦταν ὀσ- «κολλησι τὴν ἀρχὴ. Μᾶς διηγοῦνταν στὴν «Ἑλλάδα, ὅτι οἱ δουλειές στὴ Γερμανία «εἶναι πῶ εὐκόλες: Ἰατᾶς ἕνα κομπὶ «καὶ ἐργάζονται οἱ μηχανές, καὶ ἄλλα. «Ἄλλα ἀμέσως διαπιστώσει ὅτι ὅλα αὐτὰ «ἦταν παραμῦθια. Μᾶς τὰ διηγοῦνταν αὐτὰ «γιὰ νὰ μᾶς κάνουν τὴν ἐντύπωσι ὅτι «εἶδαν καὶ ἔξεραμ πολλὰ καὶ εἶναι σπου- «δαῖοι. Αὐτοὶ πού ἔρχονταν με ἄδεια μᾶς «τὸ ἔλεγαμ αὐτὰ, καὶ ἄλλοι πάλι μᾶς εἶο- «νταν ὀχι ἀκριβεῖς πληροφορίες γιὰ τῆς «δουλειῆς στὴ Γερμανία.»

«Βρῆκα διαφορετικὴς ἀπ’ ὅτι περιμένα,

»καί ἀπ' ὅτι ἔλεγαν ἄλλοι καὶ οἱ ὑπεύθυνοι στὴν Ἀθήνα, τίς δουλειές. Οἱ πιὸ πολλὰ εἶναι δύσκολοι καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ ἔδεν παίρνοντας πολλὰ. Ἡ δική μου δουλειὰ εἶναι βαριά καὶ λεπτή δουλειά, πρέπει νὰ δουλεύει κανεὶς ἐκεῖ με προσοχή. Ἄν μου τὰ εἶχε ἐξηγήσει κανεὶς ὅλα αὐτὰ ἀκριβῶς, ὅπως εἶναι στὴν πραγματικότητα, δὲν θὰ ἔρχομαι με κανένα τρόπο. Τὸ νὰ γυρίσω πίσω τώρα δὲν εἶναι εὐκόλο, γιατί εἶμαι τώρα ἐδῶ καὶ μάλιστα ἀφοῦ ζῶδεμα τόσα χρήματα δέκα μέρες στὴν Ἀθήνα.»

«Συνὰ μου μιλῶν σὰν νὰ μὴν μπορῶ νὰ κάμω τίποτε, σὰν νὰ μὴν ξέρω τίποτε, καὶ προσπαθοῦν νὰ με κάμουν νὰ πιστέψω ὅτι θὰ πρέπει νὰ εἶμαι εὐχαριστήμενος πρὸς βρῆκα ἐργασίας. Ἀλλὰ τὰ πράγματα δὲν εἶναι ἐτσι, μοῦ δίνουν ἐργασία ἄχι γιὰ νὰ μοῦ ὀδονουν χρήματα, ἀλλὰ γιατί χρειαζόταν ἐργάτες.»

«Περιμένα, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ εἶναι ἐδῶ πραγματικά πολιτισμένοι, καὶ ὅτι σὲ μᾶς σὰν ξένους θὰ εἰδείξαν περισσότερη κατανόηση καὶ φιλικότητα. Ἀλλὰ αὐτοὶ μὰς ἐβλεπαν καὶ νομίζαν πὼς τὸ νὰ ἐρθῶμε ἐδῶ σημαίνει ἰσὶ δὲν εἶχαμε σὸ σπῆτι τίποτε νὰ κάνουμε, ὅτι ἤμισταν πεινασμένοι καὶ γι' αὐτὸ ἤμισταν ὑποχρεωμένοι νὰ φερόμαστε ὅπως τὸ ἤθελαν αὐτοί. Φυσικά στὸ ἐργαστήριο καὶ στὴν πόλι, τὸ βλέπει κανεὶς αὐτὸ, δὲ χρειάζεται νὰ ξέρη κανεὶς νὰ μιλᾷ γιὰ νὰ τὸ καταλάβη. Ἦθελα νὰ ἀλλάξω τὴν πρώτη θέσι πρὸς μὸς ἔδωσαν τὴν δουλειά, ἀλλὰ με ἀπειλοῦσαν ὅτι θὰ με δέστελαν πάλι πίσω, 'στὴν πατρίδα σου, ὅπου δὲν ἔχεις καμιά δουλειά.' Ὅταν ὀ ἴδιος μετὰ ζήτησα τὰ χάρτια μου καὶ ἤθελα νὰ φύγω, μὸς δέωσαν μὴ νὰ θέσι.»

«Διαφορετικά ἀπ' ὅτι φανταζομένου ἦταν ἡ ἐργασία, δηλαδὴ τὸ εἶδος τῆς δουλειᾶς καὶ τὸ σύστημα' μοῦ ἦταν δύσκολο νὰ συνηθίσω, γιατί μὴ τέτοια ζωὴ εἶναι μοῦ ἴσως, ὅλα γίνονται ρουτίνα καὶ λείπει ἡ ἀνεξαρτησία. Ὅλα βρίσκονται σὲ μὴ σκοπιμότητα καὶ αὐτὸ εἶναι ἴσως καλὸ, ἀλλὰ ὄχι γιὰ τοὺς ἴδιους τοὺς ἄνθρωπους, γιατί ἐδῶ πρέπει νὰ ζῆ κανεὶς μὴ μὴχανῆ, δὲν μπορεῖ νὰ ἐχῆ ἐλευθερία ὅπως τῆ θέλει. Ὅλα εἶναι σὰν νὰ γυρίζουν γύρω ἀπὸ ἓναν ἄξονα καὶ ἂν δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτὸν τὸ ρυθμὸ, δὲν μπορεῖ νὰ ζῆσῃ. Αὐτὸ συμβαίνει στὴ δουλειά καὶ γενικά στὴ ζωὴ τῆς Γερμανίας, καὶ τὸ νὰ συνηθίσω σ' αὐτὰ μοῦ ἦταν πολὺ δύσκολο.»

Παρὰ τὰς ἀνωτέρω δυσχερείας, ἐπειδὴ ἡ ἀμοιβὴ ἐργασίας εἶναι σαφῶς ὑψηλότερῃ ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἑλληνικά ἡμερομισθία, σημαντικὸν ποσοστὸν τῶν ἑλλήνων ἀποδημῶν κατορθῶνουν νὰ προσαρμωθῶν χωρὶς νὰ χάσουν τὴν ἐθνικὴν τὸν συνειδητὴν καὶ νὰ ἀφομοιωθῶν, ὡς συμβαίνει με ὀρισμένους ἐξ αὐτῶν ἄλλοι ὅμως ἀδυνατοῦν νὰ προσαρμωθῶν, με ἀπέτελεσμα νὰ ἐμφανίζων δυσμενεῖς ψυχικὰς ἀντιδράσεις, ἐκδηλούμενας βασικῶς ὑπὸ τὴν μορφήν νοσταλγίας:

«Ἐδῶ ἔχω πολλές δυσκολίες, ὅλα μόνος μου, ὑπεύθυνος ὁ ἴδιος γιὰ ὅλα. Στὸ σπῆτι ὁ πατέρας μου με συμβούλευε γιὰ ὅλα. Ἡ ζωὴ εἶναι ἐδῶ φυσικά καλὴ-τερη ἀπ' ὅτι στὸ χωριό μου, ἀλλὰ τώρα, ἐπειδὴ εἶμαι ἐγὼ ἐδῶ, δὲν εἶναι γιὰ μένα καλύτερα. Καλύτερα εἶναι μόνον ἐπειδὴ ἔχω σίγουρη δουλειά καὶ τὴ σιγουριά τὸν κερδοῦς λεπτὰ. Καλύτερα φυσικά ἀπ' ὅτι στὴν Ἑλλάδα, γιατί μπορῶ νὰ μαζέψω χρήματα, ἀλλὰ μόνον ἂν μαγειρεύω ὁ ἴδιος καὶ πλένω. Εἶδα ἐπίσης πολλὰ, πράγμα πρὸ ἄλλως δὲ θάταν δυνατό. Δὲν μπορῶ ὅμως νὰ μείνω πολὺ χρόνον ἐτσι ὁστὴν κατάστασι αὐτῆ.»

«Γιὰ μένα ἦταν καλύτερα στὸ χωριό μου. Εἶχα βέβαια οικονομικὰς ἀνεχίας, ἀλλὰ θέλω ν' ἀνανεώω καθαρὸ ἀέρα καὶ νὰ πίνω καλὸ νερὸ. Ἦρθα ἐδῶ γιὰ λόγους, καὶ ἂν ἀκόμη φέρω τὴν οικογένειά μου δὲν θὰ μείνω πολὺ, γιατί δὲν μπορῶ ἀρσίει ἐδῶ ἡ ζωὴ. Ἐγὼ συνήθισαι στὴ ἄλλη ζωὴ, δὲν μπορῶ νὰ τ' ἀφήσω ὅλα σὸ σπῆτι καὶ ν' ἀρχίσω ἐδῶ μὴ νέα ζωὴ. Ἐγὼ ἔχει μὴ οικογένεια, με τὴν ὁποία ἔχω ἀρσίει μὴ ἄλλη ζωὴ. Ἐκεῖ ἐπρεπε τρεῖς μῆνας νὰ ἐργάζομαι μέρα καὶ νύχτα στὰ κατὰ καὶ μετὰ δὲν εἶχα σχεδὸν δουλειά. Ἐδῶ δουλεύω κανονικά, σύμφωνα με ὀρισμὸν χρόνον. Ξέρω ὅτι κερδοῦς περισσότερα ἂν δουλεύω πιὸ πολὺ χρόνον. Αὐτὸ εἶναι καλὸ, ἀλλὰ ἐγὼ συνηθισα ἀλλιως καὶ ἔχω ἐρθεῖ μόνον γιὰ ἕνα χρόνον ἐδῶ. Ὅπως ζῶ τώρα ἐδῶ δὲν εἶναι καλύτερη γιὰ μένα ἡ ζωὴ ἐδῶ. Τὸ νὰ φέρω τὴν οικογένειά μου ἐδῶ δὲν εἶναι δυνατό, οὔτε καὶ θέλω. Γιὰ μένα εἶναι τώρα ἐδῶ ἓνα διάστημα πρὸς τὸ πνερῶν, γιὰ νὰ μὴ πορῶν νὰ καλυτερένω τὴ ζωὴ μου καὶ τὴ ζωὴ τῆς οικογενείας μου. Τὸ ὅτι βρίσκομαι μακριά ἀπ' τὴν οἰκογένειά μου τὸ θεωρῶ πολὺ πολὺ ἄσχημο. Μὲ τὰ χρήματα εἶμαι εὐχαριστήμενος, συγκέντρωσα 8.000 μάρκα σὲ 14 μῆνας, ἀλλὰ μαγειρεύω μόνος μου καὶ δὲν πάω σὲ καμιά ἀνεπισκέδασι. Μόνον δουλεύω, φαγητὸ καὶ ὕπνο. Οἰκονομικά ἦταν καλὰ γιὰ μένα, ἀλλὰ ἄλλιως ψυχικά γιὰ μένα καὶ τὴν οἰκογένεια, ἄσχημα. Ἡ γυναικὰ μου καὶ τὸ παιδί μόνου, ἐγὼ τὸ ἴδιο. Θὰ ἔλεγα, ὅτι καλύτερα θάταν νὰ μὴ εἶχα ἔρθεῖ, κι ὡς κερδοῦς λιγότερα χρήματα.»

«Ἀπ' τὴ μὴ πλευρὰ τὸ βρίσκω καλὸ, πρὸς εἶμαι ἐδῶ, ἐπειδὴ δουλεύω ἓνα χρόνον καὶ βγάζω περισσότερα ἀπ' ὅτι σπῆτι. Ἀπ' τὴν ἄλλη πλευρὰ εἶναι πολὺ στενάζω γιὰ μένα, γιατί εἶμαι μόνος μου ἐδῶ καὶ ἡ γυναικὰ μου ἐκεῖ μόνη τῆς, εἶμαι μακριά ἀπ' τὴν οἰκογένεια, μακριά ἀπὸ φίλους καὶ γνωστούς, εἶμαι σὲ μὴ ξενίῃ χώρα. Δὲν ξέρω τί μπορῶ νὰ κάμω, γιὰ νὰ μὴ στενοχωριέμαι, εἶναι ἀναπόφευκτὸ τὴ δικὴ μου θέσι.»

«Ὡφελίμου ἦταν πρὸς ἦρθα, γιατί κερδοῦς τὸ μῆνα ἓνα ὀρισμὸν ποσόν. Μέχρι τῶρα πορῶσα νὰ βάζω στὴν πάντα τὸ μῆνα 300 μάρκα. Στὴν ἀρχὴ ἔπαιρνα πολὺ λίγα καὶ γιὰ αὐτὸ δὲν γύρισα ἀμέσως πίσω στὴν Ἑλλάδα, ἐπειδὴ δὲν εἶχα χρήματα. Μετὰ ἀρχισα νὰ παίρνω πιὸ πολλὰ,

δουλεύω με Akkord, καὶ γιὰ αὐτὸ καὶ εἶμαι ἐδῶ, ἀλλὰ αὐτὰ τὰ χρήματα τὰ κερδοῦς με βαριά δουλειά. Ἀπ' ἄλλη ὀπου πάλι ἦταν ἄσχημο γιὰ μένα, γιατί μὸς κακοκαινεῖται πάντοτε ἐδῶ, νιώθω μοναξιά, καὶ ἡ ζωὴ μου ἐδῶ μὸς φερνει μὴ ψυχική ἐρήμισα.»

«Στὸ σπῆτι κυβερνοῦσα ἐγὼ ὅπως ἤθελα τὴ ζωὴ μου, ἦμουν σὲ γνωστὸ περιβάλλον, ἡ γλώσσα, τὰ ἦθη, οἱ γιορτές, γνωστὸς τρόπος στὴ ζωὴ, ἐκκλησία. Ἐδῶ νειμα ἓνας ξένος μεταδὸ ξένων καὶ δὲν μπορῶ νὰ βρῶ κάποιον με τὸν ὁποῖον νὰ ταυρίζομαι. Καὶ οἱ πατριώτες πρὸς συναντῶ ἐδῶ, δὲν ξέρω τὴ εἶδος ἀνθρώπων εἶναι. Ἐκτός αὐτοῦ, δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τοὺς βρῆ καὶ εὐκόλα, ἂν μὴν σὲτὸ ἄλλο ἀκρο τῆς πόλεως. Ἄν καὶ εἶχα στὴν Ἑλλάδα λιγότερα χρήματα, περνοῦσα πολὺ πὸ εὐχάριστα ἀπ' ὅτι ἐδῶ. Ἐδῶ ζῶ μόνος μου, ἀπομονωμένος ἀνάμεσα σὲ τὸσους ἀνθρώπους.»

Τὰ προβλήματα τῶν ἀποδημῶν ὀξύνονται ἐπι περισσότερον καὶ ἐκ τὸ γεγονότος ὅτι ἡ ἀπουσία τῶν καθιστῶν προβληματικὴν τὴν κατάστασιν τῶν οἰκείων τῶν, ὡς γίνεται φανερόν ἐκ τῶν ἐξῆς ἀπαντήσεων:

«Ἡ γυναικὰ μου εἶναι ἐπίσης μόνη τῆς, καὶ σῆτι στενοχωρεῖται ὅπως κι ἐγὼ, ὅπως μὸς γράφει. Εἶναι ὑπεύθυνη τώρα καὶ γιὰ τὴ δουλειά με φροντίτῃ, ἐχει πὸς πολλὰς σκοτούρες, πρὸς τὴν ταλαιπωριῶν. Δὲν μπορῶ ὅμως ἐγὼ νὰ ἐπιστρέψω γρήγορα, γιατί δὲν μάρκα ἀκόμη ἀρκετὰ χρήματα. Ἐχει δυσκολίες καὶ τὰ παιδιά καὶ αὐτὸ με στενοχωρεῖ πολὺ. Εἶναι εὐχάριστο πρὸς τὴν βοήθησιν οἱ γονεῖς μου. Κάνουν ὄλοι μαζί τὴ δουλειά σὸ σπῆτι πρὸς μπορῶν. Εἶχα πσειρει τότε ἐγὼ τὰ χρωφάκια καὶ πρέπει ἡ γυναικὰ μου νὰ τὰ φροντίτῃ καὶ νὰ τὰ θερσίη.»

«Ἀφοῦ δὲν μπορῶ νὰ φέρω τὴ γυναικὰ μου ἐδῶ, μὸς γράφει κι αὐτὴ νὰ ἐπιστρέψω. Μετὰ περιμεινωμε τώρα καὶ παιδί, καὶ αὐτὸ εἶναι ἐπίσης ἓνας λόγος γιὰ νὰ ἐπιστρέψω, ἀλλὰ πολὺν καιρὸ πάλι δὲν θὰ ἐμεινα.»

«Τὰ παιδιά μου εἶναι ἐπὴ ἡλικία πρὸς πρέπει σὰν πατέρας νάμαι ἐκεῖ γιὰ νὰ τοὺς δώσω μὴ καλὴ ἀγωγή. Δὲν ἦταν καλὸ γιὰ τὴν οἰκογένειά μου νάμαι ἡ γυναικὰ μου μόνη τῆς με τέτοια παιδιά καὶ ἐγὼ σὰν πατέρας ν' ἀπουσιάζω, γιὰ αὐτὸ δὲν μπορῶ νὰ μείνω πὸς πολὺ τώρα πάλι. Θέλω νὰ ξέρω τὸ κάθε τὸ πὸς συμβαίνει στὴν οἰκογένειά μου ἀμέσως, γιὰ νὰ κανονίσω κατὰ τὸν καλύτερον τρόπο καὶ τὴ ζωὴ τῆς οἰκογενείας μου. Καὶ αὐτὰ μπορῶ νὰ τὰ κάνω, μόνον ἂν εἶμαι ἐκεῖ.»

Ἐν ὄψει τῶν ἀνωτέρω προβλημάτων ὁ συγγραφεὺς προτείνει τὴν καλύτεραν ὀργανισμὸν τῆς ἀποδημίας, ἐπι τῆ βίσει καὶ τὸν ὑπὸ τῶν ἀποδημῶν γενομένου προτάσεων. Οὗτω θὰ ἠδύνατο αἰ διυνάμενα νὰ προκύψουν ἐξ ἀπὸ τῆς ὀφελείας τὸσον διὰ τοὺς ἀποδημῶς ὡς ἄτομα, ὄσον καὶ διὰ τὴν Χώραν.